

Atsisveikinant su iškiliu baltų archeologijos tyrinėtoju...

Jan Jaskanis (1932 07 19–2016 11 28)

2016 m. lapkričio pabaigoje kaimynėje Lenkijoje, Varšuvoje, iškeliavo Anapilin vienas žymiausių Europos romėniškojo laikotarpio archeologijos tyrinėtojų, baltų genčių materialinės ir dvasinės kultūros žinovų, muziejininkas ir pedagogas Janas Jaskanis.

Jan Kazimierz Jaskanis gimė 1932 m. liepos 19 d. Liubline. 1950 m. Varšuvoje baigė Adomo Mickevičiaus licėjų. Pirmojo laipsnio archeologijos studijos buvo Varšuvos universiteto Istorijos skyriuje (baigtos 1953 m. su pagyrimu), magistro studijos – Poznanės universitete (baigtos 1955 m.). 1971 m. Varšuvos universitete, vadovaujamas prof. Włodzimierzo Antoniewicza, J. Jaskanis apgynė humanitarinių mokslų daktaro disertaciją tema „Vakarinių baltų laidosenų senovės laikų pabaigoje (I–V m. e. a.)“. Disertacijos pagrindu paruošta knyga buvo atspausdinta 1974 m. Dar po kelerių metų pasirodė darbo apie vakarų baltų laidoseną priedas – straipsnis apie romėniškojo laikotarpio kapinynus, paskelbtas leidinyje „Materiały starożytne i wczesnośredniowieczne“ (t. IV, 1977). Straipsnyje susumuoti duomenys apie baltų genčių kapinynus Sembos pusiasalyje (Kaliningrado sr., dabar Rusija) ir šiaurės rytiniame Lenkijos regione. Abiejuose darbuose buvo panaudoti ir naujaisi šių paminklų tyrinėjimų duomenys, paminėti ir kai kurie Lietuvos archeologijos paminklai. Šios publikacijos – vieni svarbiausių darbų pažinti pirmųjų m. e. amžių prūsų ir jotvingių genčių laidosenai, turintys išliekamąją vertę iki mūsų dienų.

Reikia pažymėti, kad tai nebuvo pirmieji dr. J. Jaskanio darbai iš baltų archeologijos srities. XX a. šeštojo dešimtmečio antroje pusėje–septintajame dešimtmetyje jis paskelbė įvairių straipsnių leidiniuose „Wiadomości Archeologiczne“ (t. 25, zes. 1–2, 1958; t. 27, zes. 1, 1961), „Acta Baltico-Slavica“ (t. 1, 1964; t. 4, 1966), „Rocznik Białostocki“ (t. 1, 1961; t. 8, 1968; t. 9, 1970), ir kt. Dalis straipsnių buvo paskelbti kartu su žmona Danuta. Daugiausia dėmesio buvo skirta Jaskanių tyrinėtiems Osowos pilkapynui ir gyvenvietei, Suvalkų pav., kitiems jotvingių laidojimo paminklams, kapams su žirgais.

Jan Jaskanis.

Nuotrauka iš asmeninio Danutos Jaskanis archyvo

J. Jaskanis, baigęs universitetą, iškart pradėjo labai intensyvią archeologijos, muziejininkystės ir paminklosaugos veiklą. Jis buvo Šiaurės rytų Lenkijos archeologijos paminklų ir muziejų kolekcijų teisinės ir mokslinės apsaugos organizatorius, šios srities archeologijos paminklų ieškotojas, registratorius ir tyrėjas. Nuo 1955 m. jis buvo Balstogės regiono paminklų apsaugos inspektorius, vaivadijos archeologijos paminklų konservatorius (1965–1970 m.), Balstogės srities muziejaus (*Muzeum Okręgowy w Białymstoku*) darbuotojas ir direktorius (1974–1980 m.).

Didelis buvo J. Jaskanio nuopelnas organizuojant Jotvingių kompleksinę ekspediciją (*Kompleksowa Ekspedycja Jaćwieska*), dalyvaujant jos veikloje. Nuo 1959 m. jis buvo šios ekspedicijos mokslinis sekretorius. J. Jaskanis – vienas Balstogės mokslinės draugijos 1962 m. kūrimo iniciatorių, 1974–1981 m. – šios draugijos pirmininkas. Galima paminėti, kad jis daug

dėmesio skyrė mokslo leidinių spausdinimui. J. Jaskanis buvo leidinio „Acta Baltico-Slavica“ redakcijos sekretorius, įvairiais metais leidinio „Rocznik Białostocki“ redaktorių kolegijos narys, redaktoriaus pavaduotojas, vyriausiasis redaktorius. Šiuose leidiniuose buvo spausdinami straipsniai ir iš Lietuvos istorijos, baltų kalbotyros, Lietuvos archeologijos (lietuvių autoriai – archeologai K. Gabriūnaitė, P. Kulikauskas, A. Tautavičius), nuolat recenzuojami Lietuvos archeologų darbai, pateikiama informacija apie mokslines konferencijas.

1980 m. dr. J. Jaskanis pradėjo dirbti Varšuvos valstybinio archeologijos muziejaus (*Państwowe Muzeum Archeologiczne*) direktoriumi. Šias pareigas jis turėjo iki 2000 m., iki išėjo į pensiją. Sunku trumpai paminėti visus jo atliktus darbus šiame poste, tačiau keletą jų aptarti būtina. Vienas jų – tai Baltų archeologijos skyriaus šiame muziejuje įkūrimas Mariano Kaczyńskiego pasiūlymu. M. Kaczyńskis direktoriaus buvo paskirtas šio skyriaus vedėju, į skyrių buvo priimta jaunų archeologų, kurie sistemingai pradėjo tyrinėti Lenkijos Suvalkijos dalies ir Rytų Mozūrų regiono paminklus.

Antras labai svarbus darbas baltų archeologijai – parodos „Baltai – šiauriniai slavų kaimynai“ organizavimas iš Varšuvos valstybinio archeologijos muziejaus, Balstogės ir kitų Lenkijos muziejų fondų. Ši paroda buvo eksponuota Austrijoje, Bulgarijoje, Graikijoje, Italijoje, Švedijoje, keletą kartų Vokietijoje ir svarbiausiose Lenkijos muziejuose. Parodos organizatoriai D. Jaskanis, M. Kaczyńskis ir pats J. Jaskanis įvairiomis kalbomis išleistuose kataloguose paskelbė gana daug radinių iš Lietuvos teritorijos, pateikė trumpus jų aprašymus, daiktų chronologiją. Ši paroda svarbi Lietuvos archeologijai ir dėl to, kad ji buvo organizuota tuo metu (sovietmečiu), kai Lietuvos muziejininkai apie parodas užsienyje, tuo labiau apie parodas Europos kapitalistinėse šalyse galėjo tik svajoti. Paroda „Baltai“ buvo labai gražus įvairių kraštų archeologų ir platesnės visuomenės supažindinimas su baltų genčių kultūra nuo V a. pr. m. e. iki XIII–XIV m. e. a.

Būdamas Valstybinio archeologijos muziejaus direktoriumi, dr. J. Jaskanis redagavo šios institucijos leidinį „Wiadomości Archeologiczne“ (1951–2000 m.). Jame gausiai publikuota ir baltų archeologijos paminklų medžiaga. J. Jaskanis įdėjo daug pastangų, kad sustiprėtų šio muziejaus ir įvairių Lietuvos mokslo institucijų ryšiai. Šių pastangų rezultatas – aktyvus Varšuvos mu-

ziejaus darbuotojų dalyvavimas Vilniaus universiteto rengiamose tarptautinėse konferencijose „Jono Puzino skaitymai“, šio universiteto Archeologijos katedros darbuotojų pranešimai Varšuvos muziejuje.

Per ilgą mokslininko ir muziejininko karjeros laikotarpį J. Jaskanis paskelbė per 200 publikacijų, tarp jų ir probleminių straipsnių, ir monografijų. Be jau minėtų stambesnių jo darbų, galima nurodyti monografijas „Cecele. Ein Gräberfeld der Wielbark-Kultur in Ostpolen“ (1996), „Krupice. Ein Gräberfeld der Pszeworsk-und Wielbark Kultur in Ostpolen“ (2005), „Kurhany wozzowskie kultury wielbarskiej na Podlasiu“ (2012). Kaip matome, J. Jaskanis daug dėmesio skyrė ir baltų kaimynų kultūroms, tuo įnešdamas didžiulį indėlį į Centrinės Europos archeologiją.

Paskutinis J. Jaskanio stambus darbas yra „Szwajcaria. Cmentarzysko kultury sudowskiej w północno-wschodniej Polsce“ (2013). Švajcarijos archeologijos paminklas buvo tyrinėtas XX a. šeštojo dešimtmečio antroje pusėje, vadovaujant Jerzy Antoniewiczui. Įvairiuose leidiniuose J. Antoniewicziaus (kartais kartu su ekspedicijos dalyviais M. Kaczyńskiu ir J. Okulicz-Kozarinu) buvo paskelbti preliminarūs tyrimų rezultatai, tačiau plačiau šio sūduvių laidojimo paminklo medžiaga nebuvo publikuota. Reikia tik pasidžiaugti, kad J. Jaskanis ryžosi paskelbti visą savo kolegų tyrinėtą paminklą su labai įdomiais „kunigaikštiškais“ kapais, unikaliu žemdirbio kapu.

Kaip rodo monografija apie Švajcarijos kapinyną, kiti J. Jaskanio paskelbti darbai, straipsniai, jis buvo labai kruopštus tyrinėtojas, puikiai pažįstantis įvairių kraštų (ir Lietuvos) romėniškojo laikotarpio archeologinę medžiagą. Visi jo darbai rodo didelę autoriaus erudiciją, pagarbą ankstesniems tyrinėtojams, sugebėjimą visapusiškai išanalizuoti medžiagą, pateikti konkrečiais faktais paremtas išvadas.

Dr. J. Jaskanio, archeologo tyrėjo ir muziejininko, veikla sulaukė didelio pripažinimo. Jis buvo įvairių muziejų ir kitų mokslo institucijų tarybų narys, mokslo draugijų garbės narys. J. Jaskanis buvo apdovanotas aukso medaliu „Nusipelnęs kultūrai Gloria Artis“ (2011), Lenkijos atgimimo ordino Kavalieriaus (1986) ir Karininko (2003) kryžiais, kitais aukštais įvertinimo ženklais.

Gyvenime Janas buvo dalykiškas, bet paprastas žmogus, niekada neatsisakantis padėti ar patarti kolegoms. Jo šviesus atminimas liks mūsų širdyse.

Mielas Janai, Tavo paminklas – Tavo darbai.

Mykolas Michelbertas